

enrichment of language with new stylistic and lexical means and also means of filling of lexical lacunas; serves as means of approach of national cultures.

Transliteration is one of the main kinds of orthographic interference. According to the latest researches it may be subdivided into: a strict transliteration (which provides consecutive replacement of

one sign only with one sign of other letter); weakened (consisting in replacement only of some signs); expanded (which characteristic is in representation of the corresponding connections of signs in the special way in other system of the latter). As any language phenomenon it has its own peculiarities. It is used when languages use different graphic systems.

REFERENCES:

1. Алимов В.В. Интерференция в переводе. М.: Эдиториал УРСС, 2005. 232 с.
2. Забутий теоретик українського перекладознавства: О. Фінкель. За редакцією Л. Черноватого, В. Карабана. Вінниця: Нова Книга, 2007. 438 с.
3. Карабан В. та ін. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську). Вінниця: Нова Книга, 2003. 208 с.
4. Семчинський С. Семантична інтерференція мов. К.: Вища школа, 1974. 256 с.
5. Bartell M. Internationalization of universities: a university culture-based framework. L.: Higher Education, 2003. 150 p.
6. Brown H. Douglas. 2000. Principles of language learning and teaching. NY: Longman.
7. Robinson-Stuart, Gail and Nicoll, Honorine. 1996. Second culture acquisition: Ethnography in the foreign language classroom. *Modern Language Journal* 80: p. 432/

УДК 811. 111'42:[316]

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТКОРЕКТНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

LINGUOPRAGMATIC PECULIARITIES OF POLITICALLY CORRECT UNITS IN THE ENGLISH NEWSPAPER DISCOURSE

Алексенко С.Ф.,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

Статтю присвячено вивченню лінгвопрагматики політкоректних одиниць в англomовному газетному дискурсі. Проаналізовано різноаспектні підходи вчених до вивчення феномена політкоректності. Опрацьовано функціональні класифікації евфемізмів. Зазначається, що дистинктивні ознаки газетного дискурсу зумовлюють прагматичні властивості політкоректних одиниць, що в ньому вживаються. Описуються функціональні особливості та вмотивованість політкоректних одиниць у текстах британських і американських газет.

Ключові слова: політкоректність, евфемія, газетний дискурс, дистинктивні ознаки, лінгвопрагматичні функції.

Статья посвящается изучению лингвопрагматики политкорректных единиц в англоязычном газетном дискурсе. Проанализированы разноаспектные подходы ученых к изучению феномена политкорректности. Отмечается, что дистинктивные признаки газетного дискурса обуславливают прагматические свойства политкорректных единиц, которые в нем употребляются. Описываются функциональные особенности и мотивированность политкорректных единиц в текстах британских и американских газет.

Ключевые слова: политкорректность, эвфемия, газетный дискурс, дистинктивные признаки, лингвопрагматические функции.

The article deals with the pragmatics of politically correct units in the English newspaper discourse. Various scientific approaches to the study of the phenomenon "political correctness" undertaken in different aspects have been analyzed. Functional classifications of euphemisms have been tackled. It has been noted that distinctive features of the newspaper discourse condition pragmatic properties of the politically correct units that are used in it. Functional peculiarities and motives of usage of politically correct units in the texts from the British and American newspapers are being described.

Key words: political correctness, euphemisms, newspaper discourse, distinctive features, pragmatic functions.

Постановка проблеми. Демократичний політичний устрій, що вважається пріоритетним у сучасному суспільстві з огляду на таку його домінанту, як підтримка/сприяння громадському миру, злагоді та толерантності, вимагає використання специфічних соціально-політичних технологій. Однією з них є політична коректність, що виникла як лінгвосоціокультурне явище в США наприкінці 70-х – початку 80-х років ХХ століття.

Політична коректність є багатоаспектним мовним і культурним феноменом, тому становить практичний інтерес не лише для політологів, культурологів, а й для філологів. Останнім часом політкоректність привертає все більшу увагу дослідників міжнародних наукових спільнот через активне поширення та популяризацію англосаксонської культури в багатьох типах дискурсу, і насамперед – у газетному, оскільки метою цього типу дискурсу є інформування та вплив на колективну свідомість суспільства. Газетний дискурс, конструюючи світ людей і їх дії й слугуючи для впровадження та розповсюдження певних ідеологій і культурно-освітньої просвіти, є чи не ідеальним комунікативним простором для втілення ідей політкоректності як «соціокультурного процесу й однієї з політичних субкультур» [1, с. 17], що відбиває глобальні тенденції сучасного постіндустріального суспільства взагалі й характерні особливості американської політичної культури зокрема. Політкоректні одиниці володіють сильним прагматичним потенціалом з огляду на широку, розмаїту, але часом суперечливу свою семантику – експліцитно евфемічну та подекуди імпліцитно пейоративну водночас.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему політичної коректності із культурологічного та соціально-політичного ракурсу досліджували М.Ю. Палажченко, Ю.Л. Гуманова, J. Adler, A. Bloom, D. D'Souza, W. Safire. Лінгвістичні аспекти прояву цього явища були досліджені в наукових роботах С.Г. Тер-Мінасової, В.В. Паніна, В.П. Москвіна, Л.В. Цурикової, F. Frank, M.R. McMinn, S. Nagle та інших.

Більшість дефініцій політкоректності фокусують увагу на такій її ознаці, як спрямованість уникнути образи, дискримінації різних груп населення за будь-яким чинником. Завданням політкоректності вважається позбавлення суспільства від стійких та емоційно-забарвлених негативних етностереотипів певного суспільства, які є темами-табу і варіюють від етносу до етносу: тема, що може бути нейтральною в межах однієї етнокультури, виявляється неприйнятною

в комунікативному просторі іншої [2, с. 247]. Вивчення політкоректності завжди проводилося на стику таких дисциплін, як культурологія, соціологія, політологія, лінгвістика та когнітологія. Зазначається, що політично коректний рух відбивається на мові, оскільки зміни в соціальному, політичному, культурному житті суспільства впливають на картину світу її носіїв, що відображається в мовній системі [3, с. 50]. Автор розглядає лінгвістичні аспекти феномена політкоректності як дискурсивні стратегії ввічливості, що знайшли своє відображення в сучасній англійській мові як комунікативно-прагматичній стратегії мовленнєвого спілкування, міжкультурного зокрема (ввічливість трактується як невід'ємна частина політкоректної ідеології).

Розвідки політкоректності в лінгвокогнітивному аспекті досліджують це явище як приклад впливу мови на громадську свідомість. Мовна картина світу в цьому зв'язку трактується як «канал проникнення в культурно-концептуальну картину світу» [4, с. 75], яка є способом і результатом переосмислення дійсності, семантичні ж механізми мови (такі як розширення/звуження об'єму семантики слова, антонімічна заміна слів у сталих виразах із подальшою зміною оцінної конотації чи «затемненням» негативних сем) покликані зафіксувати зміни в категоріальних класифікаціях об'єктів і явищ дійсності. Стверджується, що механізм створення політкоректних одиниць є «механізмом колективної адаптації досвіду» [там само, с. 76], адже, як стверджує науковець, саме досвід взаємодії з оточуючим світом уможливує когнітивну категоризацію світу. У деяких роботах підкреслюється тісний зв'язок між політкоректністю, мовною політикою держави та лексико-семантичною системою, особливо її суспільно-політичним пластом, а саме: політкоректність трактується як спроба через посередництво певної мовної політики змінити певним чином лексичну систему шляхом її нормування й кодифікації, а вже через мову чинити вплив на свідомість її носіїв [5, с. 28].

Політкоректність також визнається «диктатурою благочесності» та «поліцією думок», що накладає безсумнівний відбиток на мовну картину світу певного етносу і як поведінково-мовна норма може вести до неточності, двозначності та внаслідок цього – зникнення конотативного значення, що відображає суть будь-якого типу дискримінації [6]. Автор, проте, констатує, що сама поява політкоректної лексики/евфемізмів вказує на прагнення людей фіксувати в мові наявність того чи іншого виду дискримінації [там само, с. 138].

Постановка завдання. Мета нашої статті полягає в дослідженні лінгвопрагматичних особливостей політкоректних одиниць в англomовному газетному дискурсі через з'ясування їх основних функцій.

Виклад основного матеріалу. Політична коректність має на меті уникнути відносин, дій і форм мовного вираження, які містять певне упередження й можуть викликати почуття образи в людей залежно від їх статі, віку, расової й етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, фізичного стану; при цьому евфемізація вважається найважливішою стратегією, за допомогою якої в мові реалізується феномен політичної коректності. Лінгвістичний аспект феномена евфемії полягає у, по-перше, позначенні негативного денотата (предмета чи явища, що відзначене негативним до нього ставленням), по-друге, в опосередкованості номінацій меліоративного, тобто пом'якшеного характеру.

У результаті прагматичної варіативності (міграції політкоректних одиниць за межі соціальних діалектів) слово може втрачати свій евфемічний ефект і переходити з розряду слів із меліоративним характером до розряду прямих найменувань об'єктів чи явищ. Виходячи із цього, змінюється й прагматична спрямованість лексеми: замість вуалювання соціальних, економічних та інших проблем мовна одиниця набуває негативного значення, і слова, що до цього були політкоректними, у подальшому потребують нової заміни. Наявні функціональні класифікації евфемізмів варіюють залежно від критеріїв, покладених в основу перших: за перлокутивним ефектом евфемізмів (В.В. Панін), за ступенем їх закріплення в системі мови й ареалом розповсюдження (К.О. Кантур), за вмотивованістю евфемізації (В.Б. Великорда).

Серед дистинктивних ознак газетного дискурсу, що, безсумнівно, слугують певним зумовлюючим середовищем для появи політкоректних одиниць у його лінгвoseміотичному просторі, варто відзначити групову співвіднесеність (адресант поділяє погляди своєї читацької аудиторії), публічність (орієнтованість на масового адресата), дісенсну орієнтованість (створення протиріччя з подальшою дискусією), агональність (здатність впливати на свідомість і поведінку носіїв мови), інсценування (розігрування на арені газетного простору певних подій). Отже, політкоректні одиниці в газетному дискурсі відіграють функції приховування неприємних соціально-політичних реалій (вуалітивна), збереження мовленнєвого співробітництва (кооперуюча), впливу на ціннісні установки адресата (риторична),

викривленого відображення інформації у свідомості адресата (дистортивна), гіперболізації низьких і середніх стандартів реальності/їх представлення в привабливішому світлі (елевативна). Варто відзначити широку тематику газетного дискурсу (від політики, економіки, екології, релігії, актуальних соціальних питань до культури й мистецтва, науки, спорту) та наявність так званих медіатопіків (buzz-topics), які визначаються як сталі регулярно освітлювані теми, що відображають зміст газетного тексту. Така тематична універсальність публіцистичних текстів припускає доцільність політкоректних одиниць для приховування певних аспектів дійсності й уникнення давніх тем-табу.

Тексти британських і американських газет насичені політкоректними одиницями різної функціональної спрямованості. Так, в уривку *"In October, EU countries approved a plan to relocate 160,000 asylum seekers across the bloc, despite strong opposition from central and eastern European nations"* [7] політкоректна одиниця "asylum seeker" виконує вуалітивну функцію: за рахунок антонімічної зміни фокусу в семантиці зазначеної одиниці (не «той, хто біжить» ("a refugee"), а «той, хто шукає притулку») відбувається приховування проблеми біженців із країн так званого третього світу до Європейського Союзу. Вуалітивна функція евфемізмів простежується в публіцистичних газетних текстах для вуалювання цілого спектра негативних політичних процесів і реалій, які зазвичай викликають негативну реакцію громадськості. Так, в уривку зі статті газети The Times (*"And according to new figures, several of the people charged for human trafficking tried to help undocumented migrants across the border – in violation of Danish law"*) [8] знаходимо політкоректну одиницю "undocumented migrants" (евфемічний субститут звороту "illegal migrants"), яка покликана пом'якшити категоричність оцінки тих людей, що опинилися в скрутних життєвих обставинах, і первинним мотиваційним чинником використання евфемізму в цьому разі є ввічливість.

Частими на шпальтах британських газет є політкоректні номінації на позначення смерті, релігійної тематики тощо. Вони виконують превентивну функцію, заміщуючи давні табу, які зберігаються у свідомості/підсвідомості людини. Так, досить часто евфемізуються одиниці на позначення смерті, наприклад: *"Everyone's affected, everyone has their own memories and their own narrative, and everybody has always tried to do the best they could. One of us didn't make it... And it was very difficult"* [9]. Евфемізм "didn't make it",

виступаючи альтернативою дієслова “died”, несе значення передчасної смерті в результаті нещасного випадку чи намагань побороти хворобу. Первинним мотиваційним чинником евфемізації тут виявляється людський страх перед смертю та бажання уникнути болю від втрати рідних людей.

Ознакою англомовного газетного дискурсу є політкоректні одиниці з кооперуючою функцією збереження мовленнєвого співробітництва для вирішення завдань гармонійного спілкування. Така група евфемізмів покликана нівелювати нерівність людей у плані їхнього фізичного/психічного стану. Наприклад, в уривку статті “Academies’ refusal to admit pupils with special needs prompts legal battles” британського видання *The Guardian* (“*There are up to 30 cases of children with special needs who have been refused an academy place, according to Ipsa, the special needs advice service*”) [10] лінгвістичним субститутом лексеми “disability” є політкоректна одиниця “special needs”. Відбувається зміна оцінної конотації з негативною (“disability” трактується як хвороба чи стан здоров’я, що не дозволяє вільно робити речі, якими займаються інші люди) на нейтральну (інтенціоналом звороту “special needs” є спеціальний догляд за людьми/піклування про людей, які його потребують через будь-які причини). Первинним мотиваційним чинником такої евфемії є бажання уникнути дискримінації.

Не можна залишити поза увагою маніпулятивний потенціал газетного дискурсу, його агональність: журналістські статті впливають на свідомість читачів, а значить, правильний підбір необхідних мовних засобів уможливує створення бажаної тональності інформаційного поля, і евфемізми з дистортивною прагматичною функцією грають не останню роль у досягненні запланованого перлокутивного ефекту на читацьку аудиторію. Політкоректні одиниці, що виконують цю функцію, мають пом’якшувально-меліоративний ефект і використовуються для найменування неприйнятних для адресанта аспектів дійсності (війни/воєнних дій; жертв, що пов’язані з ними; кризи). У результаті в читацького загалу виникає спотворене сприйняття дійсності. Лексичні одиниці на позначення війни та воєнних дій мають велику кількість політично коректних відповідників. Так, у статті американського Інтернет-видання “The Washington Post” лексема “war” замінена політично коректним терміном “conflict”: “*But with limited, consequential interventions in two conflicts, Ukraine and Syria, in the past two years, President Vladimir Putin had shown the Russian military’s growing proficiency as well as his appetite to use force to achieve his greater geopolitical goals*” [11],

і хоча контекстуальний евфемізм “conflict” і означає бойові дії із залученням зброї, усе ж не містить у своїй семантиці семи довгостроковості дій, на відміну від лексичної одиниці “war”, яка передбачає довгостроковість і більшу кількість жертв. Евфемізм “conflict” звужує семантику слова “war” та виконує дистортивну функцію, викривлюючи реальність і відвертаючи увагу міжнародної спільноти від локальних війн.

Ще одним субститутом лексеми “war” є зворот “military operation”, денотативним лексичним значенням якого є організовані дії, що передбачають залучення певної кількості людей, особливо збройних сил і поліції. Зазначений евфемічний субститут також виконує дистортивну функцію: не маючи уявлення про реальний стан речей, кількість жертв і ступінь залучення важкої військової техніки в ході таких «операцій», читачі не сприймають їх як повномасштабну війну: “*The MoD has failed to strike a balance between military operations overseas and the need to strengthen “homeland” defence post <...>, according to the Commons Defence Committee*” [12]. Проте в процитованій Інтернет-статті на сайті BBC News ідеться про воєнні дії за межами Великої Британії, можливо, тому британським читачам презентується більш зручна, «політкоректна» картинка огидних воєнних реалій, щоб завуалювати об’єктивну інформацію. Первинним мотиваційним чинником використання евфемізму тут є бажання дистанціюватися від вад політичної дійсності.

Отже, наслідками міркувань політкоректності може бути неточність, двозначність, оманливість; дистортивна функція евфемізмів негативно впливає на ефективність комунікації, заважаючи досягненню мовленнєвого співробітництва (реалізація кооперуючої функції тут виключається).

Висновки. Таким чином, лінгвопрагматичні особливості політкоректних одиниць в англомовному газетному дискурсі зумовлені й самою сутністю політкоректності як поведінково-мовної норми англосаксонської лінгвокультури, і дистинктивними ознаками газетного дискурсу. Евфемізми, фіксуєчи в мові наявність певного виду дискримінації, покликані цієї дискримінації уникати, вуалювати її або ж дистанціюватися від неї. Політкоректні одиниці в газетному дискурсі відіграють вуалітивну, превентивну, кооперуючу та дистортивну функції. Розглянуті приклади доводять, що первинними мотиваційними чинниками функціонування евфемізмів в англомовному газетному дискурсі є зазвичай стратегії негативної ввічливості – прагнення уникнути різного типу дискримінацій або ж установити необхідну дистанцію «невтручання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуманова Ю.Л. Политическая корректность как социокультурный процесс (на прим. США): дис. ... канд. социол. наук. М., 1999. 157 с.
2. Кашкин, В.Б., Смоленцева Е.Б. Этностереотипы и табуированные темы в межкультурной коммуникации. *Культурные табу и их влияние на результат коммуникации*. Воронеж, 2005. С. 246–252.
3. Герасименко Д.В. Политическая корректность и стратегия вежливости. *Язык, сознание, коммуникация*: сб. статей. М., 2011. Вып. 42. С. 49–55.
4. Шеина И.М. «Политическая корректность» и её проявление в современном американском варианте английского языка как пример взаимодействия языковых и когнитивных механизмов. *Вестник Моск. гос. обл. ун-та*. Сер. Лингвистика. 2010. № 2. С. 74–78.
5. Миньяр-Белоручева А.П., Покровская М.Е. Политическая корректность и языковая норма. *Вестник ЮУрГУ*. № 1. 2007. С. 26–29.
6. Кагилева А.О. «Политкорректность»: аспекты интерпретации. *Вестник ВолГУ*. Сер. 2. Языкознание. 2017. Т. 16. № 1. С. 136–143.
7. Migrant crisis: Have EU promises been kept? *The Guardian*. 3 March, 2018. URL: <http://www.theguardian.com/news/world-europe-35714715>.
8. EU calls on Denmark to open its borders “as soon as possible” to help migrant-hit Germany. *The Times*. 23 February, 2016. URL: <http://thetimes/news/world/646828/EU-Denmark-open-borders-Brussels-migrant-crisis>.
9. Bob Geldof: “We are a normal family. And one of us didn't make it”. *The Guardian*. 18 October, 2015. URL: <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/18/bob-geldof-peaches-paula-yates-press-boomtown-rats>.
10. Academies' refusal to admit pupils with special needs prompts legal battles. *The Guardian*. 24 May, 2017. URL: <http://www.theguardian.com/education/2017/may/24/academies-refusal-pupils-special-needs>.
11. Syria shows that Russia built an effective military. Now how will Putin use it? *The Washington Post*. 18 March, 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/world/syria-shows-that-russia-built-an-effective-military-now-how-will-putin-use-it/2018/03/18/aeaca59e-eae8-11e5-a9ce-681055c7a05f_story.html.
12. UK terror defence plans attacked. *The Times Today*. 14 May, 2015. URL: <http://thetimes/news/politics/3029191.stm>.

УДК 811.111:81'42(089.3)

АКСИОМАТИЧНІСТЬ ТА ІСТИННІСТЬ АФОРИЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

AXIOMATICITY AND VERACITY OF APHORISTIC STATEMENTS (ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH LANGUAGE)

Анастасьва О.А.,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка*

У статті досліджено питання аксіоматичності й істинності афористичних висловів. Розглянуто співвідношення понять «істинність» і «аксіоматичність» афоризму. Продемонстрована реалізація аксіоматичності афоризмів як можливість їх приведення до базових аксіом. На підставі аналізу корпусу англійських афоризмів виділені найбільш частотні й продуктивні маркери, вживання яких зумовлює сприйняття афористичних висловлювань адресатом як авторитетних та істинних.

Ключові слова: афоризм, аксіоматичність, істинність, вихідна аксіома, мовні маркери.

В статье изучается проблема аксиоматичности и истинности афористических высказываний. Рассмотрено соотношение понятий «истинность» и «аксиоматичность» афоризма. Продемонстрирована реализация аксиоматичности афоризмов как возможность их приведения к базовым аксиомам. На основании анализа корпуса англійських афоризмов выделены наиболее частотные и продуктивные маркеры, употребление которых обуславливает восприятие афористических высказываний адресатом как авторитетных и истинных.

Ключевые слова: афоризм, аксиоматичность, истинность, исходная аксиома, языковые маркеры.